

Dabarties filosofija

GILLES'IO DELEUZE'Ų IR FELIXO GUATTARI MIKROPOLITIKA ŠIUOLAIKINĖS FILOSOFIJOS KONTEKSTE

Audronė Žukauskaitė

Kultūros, filosofijos ir meno institutas
 Saltoniškių g. 58, LT-08105 Vilnius
 Tel. (8 5) 275 28 57
 El. paštas: audronezukauskaitė@takas.lt

Straipsnyje analizuojama Gilles'io Deleuze'Ų ir Felixo Guattari kuriama mikropolitikos samprata, kuri priešpriešinama makropolitikai, veikiančiai pripažintų politinių teorijų ir apibrėžtų tapatybių lygmenyje. Mikropolitikos projektas siejamas su tapsmo mažuma, mažosios literatūros, mažosios politikos sampratomis, kurios nukreiptos ne į tapatybės kūrimą, bet į tapsmo procesą, inovaciją, eksperimentą. Deleuze'as ir Guattari teigia, jog tapsmas mažuma yra universalus procesas, kurio tikslas – kiekvieno individo autonomija. Deleuze'Ų ir Guattari universalus tapsmo koncepcija priešpriešinama Alaino Badiou kuriamai karingojo universalizmo sampratai. Badiou postuluoja universalizmas iš pirmo žvilgsnio yra panašus į Deleuze'Ų ir Guattari siūlomas tapsmo teorijos universalumą, tačiau abiejų teorijų turinys radikaliai skiriasi. Deleuze'ui ir Guattari pats tapsmas mažuma yra universalus procesas; Badiou, priešingai, mažumas ir skirtumus pasitelkia tam, kad juos redukuotų į lygybę ir vienodumą. Badiou siekia panaikinti skirtumus dėl universalizmo, kuris pasiekiamas per tiesos įvykį, bendrą visiems ir kiekvienam.

Pagrindiniai žodžiai: mikropolitika, mažoji literatūra, tapsmas mažuma, paskirybė, universalizmas.

Gilles'io Deleuze'Ų ir Felixo Guattari filosofijos santykis su politika yra sunkiai apibrėžiamas. Viena vertus, kai kurie Deleuze'Ų tyrinėtojai teigia, jog paties Deleuze'Ų tekstuose nėra nė vienos tiesioginės užuominos apie politiką ir tik knygos, parašytos kartu su Guattari, pilnė Deleuze'ui politinio filosofo šlovę¹. Kita vertus, akivaizdu, kad Deleuze'as nebuvo politiškai indiferentiškas ir bent jau diskursyviai dalyvavo kai kuriose grupės „post-

1968“ akcijose: kartu su Foucault priklausė Kalėjimo informacijos grupei, parašė daug straipsnių ir laiškų, remiančių palestiniečių kovą, smerkiančių Vietnamo bombardavimą, politiškai aktyvių homoseksualų atleidimą iš universitetų, žmogaus teisių pažeidimus Irane, Antonio Negri įkalinimą, Italijoje prasidėjusio judėjimo *autonomia* uždraudimą. Vis dėlto Deleuze'as beveik neužsiėmė praktine politine veikla. Guattari, priešingai, visą gyvenimą dalyvavo radikaloje politinėje veikloje, pradedant dešimt metų trukusia naryste Prancūzijos

¹ Tokią nuomonę išdėsto Slavojus Žižekas (žr.: Žižek 2004: 20), remdamasis Alainu Badiou (žr.: Badiou 2000).

komunistų partijoje, baigiant trockistų grupuotėmis ir FGERR². Tačiau siekiant apibrėžti Deleuze'o ir Guattari politines pozicijas sunkumų iškyla pirmiausia dėl to, kad minėti autoriai niekuomet nekalba apie politiką mums įprastomis liberaliosios demokratijos sąvokomis. Jų nedomina socialinis kontraktas ir individų politinio atstovavimo problema, lygiai taip pat jiems svetimas politinis įtraukimo/pašalinimo ir lygių teisių diskursas. Šiai makropolitikos plotmei Deleuze'as ir Guattari priešpriešina mikropolitiką, arba mažąją politiką, kuri glaudžiai susijusi su mažosios literatūros ir tapsmo mažuma sąvokomis.

Tapsmas mažuma, mažoji literatūra, mažoji politika

Tapsmo mažuma temą Deleuze'as ir Guattari analizuoja knygoje *Tūkstantis plokštikalnių* bei *Kafka: mažosios literatūros link*. Deleuze'as ir Guattari teigia, jog mažumos ir daugumos priešprieša nėra paprasčiausiai kiekybinė. „Dauguma implikuoja konstantą, tiek turinio, tiek raiškos, kuri esti ir kaip matavimo standartas, leidžiantis ją įvertinti. Tarkime, kad konstanta ar standartas yra vidutinis suaugęs, baltasis, heteroseksualus europietis vyras, kalbantis standartine kalba... Akivaizdu, kad „vyras“ atstovauja daugumai, net jei jų yra mažiau nei moskitų, vaikų, moterų, spalvotųjų, valstiečių, homoseksualų etc.“ (Deleuze, Guattari 2004: 116). Kaip teigia Deleuze'as ir Guattari,

---

² *Federation des Groupes d'Etudes et de Recherche Institutionnelle* – Institucinių tyrimų ir studijų grupių federacija, įkurta 1965 metais, vienijo apie tris šimtus psichiatrų, psichologų, mokytojų, urbanistų, architektų, ekonomistų, kino režisierių, profesorių ir kitų specialistų, kurie analizavo institucines represavimo formas.

nėra ir negali būti tapsmo dauguma; bet koks tapsmas yra tapsmas mažuma. Tačiau svarbu nesupainioti „tapsmo mažuma“ kaip tapsmo ar proceso su pačia mažuma, žyminčia apibrėžtą segmentą ar pastovią būklę: „Žydai, čigonai ir kiti tam tikromis sąlygomis yra mažumos, tačiau tai neturi nieko bendra su tapsmu mažuma“ (Deleuze, Guattari 2004: 321). Juodaodžiai turi tapti juodaisiais, moterys turi atsiverti tapsmui moterimi, žydai turi atsiverti tapsmui žydu. Tapsmas moterimi turi paliesti tiek vyrus, tiek moteris; tapsmas žydu – tiek žydus, tiek tuos, kurie nėra žydai. Kitaip tariant, mažuma gali pasitarnauti kaip aktyvus tapsmo mediumas, tačiau su sąlyga, kad ji liausis būti agregatu, apibrėžiamu daugumos atžvilgiu. Kaip teigia Deleuze'as ir Guattari, „mažumos, savaime suprantama, reiškia objektyviai apibrėžiamas būklės, kalbos, etniškumo ar lytiškumo būklės, kurios sukuria savąsias getų teritorijas; tačiau kartu jos turėtų būti mąstomos kaip sėklos, tapsmo kristalai, kurie svarbūs tuo, jog sukeltų nekontroliuojamus judėjimus ir deteritorizavimus, išjudinančius vidurkį ir daugumą“ (Deleuze, Guattari 2004: 117).

Būtent tapsmas mažuma atveria politinio veiksmo galimybę ir kuria tai, ką Deleuze'as ir Guattari vadina mikropolitika. Jie teigia, jog „kiekviena visuomenė, kiekvienas individas tuo pat metu laviruoja tarp dviejų segmentacijos tipų: molinio ir *molekulinio*. <...> Trumpai tariant, viskas yra politiška, tačiau kiekviena politika tuo pat metu yra *makropolitika* ir *mikropolitika*“ (Deleuze, Guattari 2004: 235). Makropolitika yra siejama su moline organizacija arba moliniais agregatais; pavyzdžiui, liberalai, analizuojantys valstybės įtakos klausimus,

arba marksistai, sprendžiantys ekonomines problemas, yra makropolitikos teoretikai. Mikropolitika apima molekulinio tapsmo momentus: pavyzdžiui, 1968-ųjų gegužės įvykiai yra vienas iš tokių molekulinio tapsmo momentų. Mikropolitiką nusako ne nagrinėjamų reiškinių mažumas, bet jų „masinis“ pobūdis: „Trumpai tariant, molekulinę [segmentaciją], arba mikroekonomiką, mikropolitiką apibrėžia ne jos elementų mažumas, bet jos „masinis“ pobūdis – tai lyg kvantų srautas, priešpriešintas molinės segmentacijos lygmeniui“ (Deleuze, Guattari 2004: 239–240).

Mikropolitika kuria „molekulinės mažumas“, kurios, priešingai nei „molinės mažumos“, nesiekia užimti daugumos pozicijų arba įsilieti į daugumą. Santykį tarp šių naujai kuriamų mažumų ir daugumos Deleuze’as ir Guattari palygina su suskaičiuojamų arba įmanomų suskaičiuoti (*denumerable*) ir nesuskaičiuojamų (*non-denumerable*) aibių priešprieša: „Mažumą apibrėžia ne skaičius, bet vidiniai skaičiaus santykiai. Mažuma gali būti gausi ar net begalinė; lygiai taip pat gali būti ir dauguma. Jas skiria tai, kad daugumos atveju skaičiaus vidiniai santykiai sukuria aibę, kuri gali būti baigtinė ar begalinė, bet visuomet suskaičiuojama, o mažuma yra apibrėžiama kaip nesuskaičiuojama aibė, kad ir kiek elementų ji turi. Tai, kas nesuskaičiuojama, apibrėžia ne aibę ir jos elementai, bet veikiau jungimas, tas „ir“ tarp dviejų elementų, tarp aibių, kuris nepriklauso nė vienam iš jų, išvengia jų ir sukuria skrydžio kryptį“ (Deleuze, Guattari 2004: 518–519). Būtent todėl mažumoms visai nebūtina siekti daugumos, nes svarbiausia mažumos savybė yra jos nesuskaičiuojamumas arba daugialypumas.

Tapsmas mažuma siekia išvengti valstybės aparato kuriamų organizacijos formų, tačiau nebūtinai yra anarchajiškas: mažumos turi savo „mažąsias organizacijos formas“, kurios išvengia hierarchinių ir centralizuotų valdymo formų. „Jei mažumos nesukuria gyvybingų valstybių kultūriniu, politiniu, ekonominiu aspektu, taip yra todėl, kad nei Valstybė-forma, nei kapitalo aksiomatika, nei atitinkama kultūra nėra joms tinkama. Dažnai matome, kaip kapitalizmas saugo ir organizuoja negyvybingas valstybes pagal savo poreikius ir turėdamas konkretų tikslą sunaikinti mažumas. Mažumų tikslas yra kaip tik sunaikinti kapitalizmą, iš naujo apibrėžti socializmą, sukurti karo mašiną, galinčią atremti pasaulio karo mašiną, kitomis priemonėmis“ (Deleuze, Guattari 2004: 522). Deleuze’o ir Guattari teigimu, tapsmas mažuma yra universalus procesas, nes tapti mažuma reiškia tapti tokiau(-a) kaip visi kiti, t. y. tapti bet kuo ir viskuo (*devenir tout le monde*) (Deleuze, Guattari 2004: 520). Čia svarbu pabrėžti, jog paskiri tapsmo procesai nėra suvienodinami ar generalizuojami; kiekvienas tapsmo mažuma procesas yra autonomiškas. Būtent ši kiekvieno paskiro tapsmo autonomija leidžia tapsmą mažuma laikyti universalia figūra, kuri apima ir persmelkia kiekvieną paskirą molekulinį judėjimą.

Tapsmo mažuma konceptas glaudžiai siejasi su „mažosios literatūros“ samprata, kurią, kaip teigėme, galima interpretuoti ir kaip „mažumų literatūrą“. Čia Deleuze’as ir Guattari apeliuoja tiek į Kafkos (Čekijos žydo, rašiusio vokiečių kalba) situaciją, tiek į bendrą marginalizacijos ir išstūmimo tendenciją, kurią sukuria tautinių valstybių įsigalėjimas: „Kiek žmonių šiandien gyve-

na apsupti kalbos, kuri nėra gimtoji? <...> Būtent tai yra imigrantų, ypač jų vaikų, problema, mažumų problema, mažosios literatūros problema, bet kartu ir problema mums visiems: kaip įmanoma atplėšti mažąją literatūrą nuo jos kalbos, kaip įmanoma jai pasipriešinti ir priversti eiti blaiviu revoliucijos keliu? Kaip tapti nomadu, imigrantu ar čigonu savo paties kalboje?“ (Deleuze, Guattari 1986: 19). „Mažosios literatūros“ sampratą nusako trys charakteristikos: tai kalbos deteritorizacija, individo sąsaja su politiniu betarpiškumu, kolektyvinis sakymo ansambližas. Pirmoji charakteristika – kalbos deteritorizacija – reiškia, kad esama dviejų skirtingų kalbos vartojimo būdų: tai „didžioji kalba“ ir „mažoji kalba“. Kaip teigia Nicholas Thoburnas, „‘didžioji kalba’ yra ne autonomiška, bet tokia kalba, kuri yra imanentiška molinės tapatybės formavimui... Ji veikia kaip konstanta, universalijos, standartizavimas ir reguliuojanti gramatika: ji sukuria ‘kodus’ ir ‘teritorijas’. ‘Mažoji kalba’, kita vertus, yra kalba, imanentiška molinių tapatybių ‘deteritorizavimo’ procesui“ (Thoburn 2003: 21). Tai reiškia, jog „mažoji kalba“ nėra getų ar marginalinių bendruomenių kalba; veikiau tai skirtingas „didžiosios kalbos“ vartojimas. „Mažosios kalbos neegzistuoja pačios savaime: jos egzistuoja tik santykyje su didžiąja kalba ir vartoja šią kalbą siekdamos padaryti ją mažąja“ (Deleuze, Guattari 2004: 116). Pavyzdžiui, juodaodžiai amerikiečiai nepriešpriešina „juodumo“ ir anglų kalbos: jie transformuoja amerikiečių anglų kalbą į „juodąją“ anglų kalbą (*Black English*). Tokiu būdu anglų kalba ne atmetama, bet paverčiama „mažąja“, taip sukuriant naują mažumos terpę. „Revoliucijos daromos ne

vartojant mažumų kalbą kaip dialektą, ne užsidarant regione ar gete, bet – pasitelkus daug mažumos elementų, kurie sumaišomi ir jungiami, – išrandant specifinį, nenumatomą autonomišką tapsmą“, – teigia Deleuze’as ir Guattari (Deleuze, Guattari 2004: 118).

Kita svarbi „mažosios literatūros“ charakteristika yra individo sąsaja su politiniu betarpiškumu. Kitaip tariant, kiekvienas individas yra taip glaudžiai susijęs su savo socialine terpe, kad „viskas tampa politiška“. Politiškumas čia suvokiamas ne kaip specifinė politinė programa, o kaip tai, ką kiekviena mažuma veikia, kurlink ji juda, su kokiais ansambližais susisieja ir susikabina. Kaip teigia Deleuze’as ir Guattari, „didžiojoje literatūroje... individualūs poreikiai (šeiminiai, vedybiniai, ir t. t.) susijungia su kitais ne mažiau individualiais poreikiais, o socialinė terpė tam pagalbi tik kaip aplinka ar fonas... Mažoji literatūra yra visiškai kitokia; jos suvaržyta erdvė verčia kiekvieną individualią intrigą tiesiogiai susijungti su politika. <...> Tokiu būdu šeimyninis trikampis susijungia su kitais trikampiais – komerciniais, ekonominiais, biurokratiniais, juridiniais – tai apibrėžia jo vertę“ (Deleuze, Guattari 1986: 17).

Trečioji „mažosios literatūros“ charakteristika – tai kolektyvinis sakymo ansambližas. Kaip teigia Deleuze’as ir Guattari, mažojoje literatūroje negali būti jokio individualaus sakymo, kuris skirtųsi nuo kolektyvinio: „tai, ką kiekvienas autorius sako individualiai, jau sukuria bendrą veiksmą, ir tai, ką jis ar ji sako ar daro, būtinai yra politiška, net jei kiti su tuo nesutinka“ (*ibid.*). Kitaip tariant, kolektyvinis sakymas čia neturi nieko bendra su mažumų „representavimo“,

„leidimo kalbėti“ politika, kuria dažnai prisidengia liberalioji demokratija sprendama mažumų klausimus; mažumas apibrėžia ne tai, kaip jos save „reprezentuoja“, bet tai, ką jos veikia, kokius pokyčius patiria. Galima sakyti, jog Deleuze’as ir Guattari sąmoningai ignoruoja vadinamąją skirtumo politiką, kurios tikslas – padaryti atskirties grupes matomas ir „leisti joms kalbėti“. Šitaip kiekviena mažuma susiejama su tam tikra, nors ir marginaline, tapatybe, ji uždaroama į tam tikrą getą ar teritoriją. Deleuze’o ir Guattari tikslas yra priešingas – ne įkalinti mažumas getuose, bet leisti joms patirti savo mutacijas, transformacijas, savo skrydžio kryptis. Kolektyvinis sakymo ansambližas būtent ir reiškia šias kūniškas ir nekūniškas transformacijas, kurios susieja kolektyvinį sakymo subjektą su kolektyviniais produkavimo ir geismo ansambližais.

Kadangi „mažosios literatūros“ terminas reiškia būtent politinį veiksma, Nicholas Thoburnas siūlo vartoti „mažosios politikos“ sąvoką, žyminčią politinę egzistenciją tų, kurie laikomi deviantiškais, neatitinkančiais standartinės, molinės, tapatybės. Svarbiausioji „didžiosios politikos“ prielaida yra tapatybė: kaip teigia Thoburnas, „demokratija yra valdymo sistema, kuri remiasi juridiskai apibrėžiamomis tapatybėmis, kurios viena kitai yra ekvivalentiškos kaip ir piliečiai, suformuojantys ‘žmonių’ masę. Mažoji politika, kita vertus, prasideda grindžiančia prielaida, <...> jog ‘žmonės’ neegzistuoja. Politika yra ne žmonių *reprezentavimo* <...>, bet jų *kūrimo* teritorija. Šio kūrimo sąlygos yra ne subjektyvūs ar materialūs ištekliai (legaliai sankcionuoti ir autonomiškai subjektyvumai, pripažintos istorijos, kultūros nuoseklumas), kurie

dažnai siejami su savikūra; tai molinės formos. Veikiau mažosios politikos kūrybiškumas yra prielaida tiems, kurie neturi šių išteklių arba suvokia juos kaip represinius ar neadekvačius“ (Thoburn 2003: 8). Knygoje *Kinas 2: vaizdinys-laikas* Deleuze’as konstatuoja, kad jei egzistuoję šiuolaikinis politinis kinas, jis remtųsi prielaida, jog žmonių jau nebėra arba dar nėra, žmonės neegzistuoja (Deleuze 1989: 216). Thoburnas tai interpretuoja kaip simptomą, jog dabartinė politika turi spręsti ne tapatybės ir skirtumo klausimus, bet legitimuoti egzistenciją tų, kurie politinėje erdvėje iš viso nėra matomi, kurie yra „neegzistuojantys“.

„Politika kyla būtent iš jų ribotos ir sudėtingos situacijos – ne kaip tapatybės įteisinimo bei įtvirtinimo ar ‘sąmonėjimo’ procesas, bet kaip inovacijų, eksperimentavimo ir komplikavimo procesas, sukuriantis bendruomenės formas, veiklos technikas, etinių elgesį, stilius, žinojimus ir kultūros formas“ (*ibid.*). Kitaip tariant, „mažoji politika“ oponuoja tiems politiniams modeliams, kurie remiasi apibrėžta tapatybe, nesvarbu, ar ji būtų dominuojanti, ar marginalinė. Tapatybės fetišizavimui „mažoji politika“ priešpriešina „*kūrimo*, organizavimo ir pokyčių procesus“ (Thoburn 2003: 44), kurie rizomos principu sujungia tam tikrą mažumą su tam tikru socialiniu kontekstu.

„Mažoji politika“ nėra prisirišusi prie pasikirimo ar lokalumo; priešingai, pasitelkusi deterritorizavimo procesą ir kolektyvinių ansambližų jungimus, ji siekia įveikti molines ir apibrėžtas tapatybes. Tačiau esama pavojaus, kad tapsmas mažuma, įveikęs molines tapatybes, gali prisirišti prie tam tikros „mažosios tapatybės“: taip save įtvirtina ir nuo visuomenės atsiriboja etninės

mažumos, komunistai, anarchistai, feministės, homoseksualai. „Užuot fetišizavus marginalinę tapatybę, mažojoje politikoje paskirų mažumų situacijos ar disjunkcijos yra intensyviai angažuotos, išvystytos, komplikuotos... Paskirybė tampa inovacijos (o ne tapatybės) kūrimo vieta, nes mažumos iš naujo apibrėžia savo teritoriją ir išplečia savo ribas“ (Thoburn 2003: 44–45). Kaip teigia Deleuze’as, „politika yra aktyvus eksperimentavimas, nes mes iš anksto nežinome, kuria kryptimi ji pasuks“ (Deleuze, Parnet 2006: 103).

Tapsmas mažuma vs universalizmas

Deleuze’o ir Guattari kuriama mikropolitika, arba mažoji politika, atitinka bendrąją poststruktūralizmo tendenciją akcentuoti skirtumą, paskirumą, dekonstruoti dominuojančius pasakojimus ir tapatybes. Tačiau Deleuze’o ir Guattari kuriama mikropolitikos samprata atrodo gana radikali, kai ją palyginame su kito įtakingo šiuolaikinio filosofo – Alaino Badiou idėjomis. Kaip teigia Ericas Alliezas, „Deleuze’as ir Badiou sukuria du kraštutinius polių ne tik dabartiniame prancūzų filosofijos lauke, bet galbūt ir pačioje minties tikrovėje“ (Alliez 2006: 151). Jei šie kraštutiniai poliai nėra aiškiai matomi ir suvokiami, iš dalies taip yra todėl, kad Badiou savo knygoje *Deleuze’as: būties triukšmas* siekia saviširdiškai apropriuoti Deleuze’o mąstymą ir pristatyti jį kaip Vienio metafiziką. Turint galvoje tai, kad Deleuze’as visose savo knygose (net ir parašytose iki Guattari) siekė suformuluoti daugialypumo idėją, tokia interpretacija atrodo visiškai nepagrįsta. Kitos dvi Badiou knygos – *Apie Šventąjį*

Paulių: pagrindžiant universalizmą ir Metapolitika – atveria gilius prieštaravimus tarp Deleuze’o ir Badiou pozicijų. Knygoje *Apie Šventąjį Paulių* Badiou siekia suformuluoti savąją universalizmo koncepciją, kurią pagrindžia šventojo Pauliaus teiginis: „Nebėra nei žydo, nei graiko; nebėra nei vergo, nei laisvojo; nebėra nei vyro, nei moters...“ (Gal 3, 28). Krikščionybė tampa universalia religija tuomet, kai neatsižvelgia į skirtumus ir paskirybes pajungia universalumui. Badiou savo misiją suvokia panašiai kaip ir šventasis Paulius: jo teigimu, liberaliosios demokratijos diskursas suskaido visuomenę į daugybę paskirų tapatybių, kurių kiekviena siekia savo pripažinimo ir teisių. Badiou atvirai niekina bet kokį savojo tapatumo eksponavimą teigdamas, kad tapatybių skirtingumas palankus tik vienam tikslui – išplėsti rinką ir vystyti kapitalizmą. Kitaip tariant, liberalioji demokratija tik imituoja ekvivalentiškumo negalimybę tam, kad sustiprintų monetarinį ekvivalentiškumą: „Kokį neišsenkantį potencialą piniginiams investicijoms slepia šis iškilimas, įgyjantis bendruomenių, reikalaujančių pripažinimo, ir vadinamųjų kultūrinių tapatybių formą – moterų, homoseksualų, neįgaliųjų, arabų! O koks netikėtas laimikis yra šių skiriamųjų požymių begalinės kombinacijos! Juodieji homoseksualai, neįgalūs serbai, katalikai pedofilai, nuosaukės musulmonai, vedę kunigai, ekologai japiai, nuolankūs bedarbiai, prieš laiką susenę jaunuoliai! Kiekvieną kartą socialinis vaizdinys sukuria naujus produktus, specializuotus žurnalus, pažangius prekybos centrus, „laisvas“ radijo stotis, tikslinius reklamos tinklus ir, galiausiai, svaiginančius „viešuosius debatus“ žiūrimiausiu laiku. Deleuze’as tai puikiai

suformulavo: kapitalizmo deteritorizacija reikalauja nuolatinės reteritorizacijos“ (Badiou 2003: 10).

Nors Badiou tariamai remiasi Deleuze'o mintimis, jų pozicijos yra absoliučiai priešingos: Deleuze'ui deteritorizacija ir reteritorizacija yra kapitalo funkcionavimo fazės, kurios niekaip nėra susijusios su tapsmu mažuma; priešingai, tapsmas mažuma yra būdas pabėgti nuo aksiomatinės kapitalizmo logikos, o Badiou visiškai sutapatina kapitalistinę ir identitarinę logiką: „Kapitalistinė bendrojo ekvivalento logika ir identitarinė ir kultūrinė bendruomenių ar mažumų logika suformuoja artikuliuotą visumą“ (Badiou 2003: 11). Galima teigti, jog čia Badiou tarsi sumaišo priešastį ir pasekmę – mažumos staiga tampa atsakingos už tai, kad rinka pasinaudoja jų buvimu formuodama savąsias rinkodaros strategijas. Tačiau po šiuo tariamai demaskuojančiu gestu slypi visai kita intencija: Badiou teigia, jog identitarinė paskirybė turi būti paversta universalizuojama paskirybe, t. y. ji turi būti pajungta tiesos procedūrai, kuri galioja visiems ir kiekvienam. Taigi, Badiou manymu, visa, kas trukdo generalizuojančiam universalizmui, yra blogis, kurį reikia pašalinti. „Tik homoseksualas gali 'suprasti', kas yra homoseksualas, tik arabas gali suprasti, kas yra arabas ir t. t. Tačiau jei tikime, kad tik tiesa (mintis) leidžia atskirti žmogų nuo žmogiškojo gyvūno, nebus per stipru pasakyti, kad tokie mažumų pareiškimai yra iš tiesų yra *barbariški*“ (Badiou 2003: 12). Paradoksalu, tačiau Badiou siekis įveikti (barbariškus) skirtumus ir įvesti generalizuojantį universalumą labai jau primena totalitarinių valstybių ideologiją; šiame kontekste Deleuze'o ir Guattari mažoji poli-

tika bei raginimas tapti mažuma atrodo kaip paskutinė žmogiškumo sala vienodumo ir lygybės vandenynė.

Tiesa, vėliau Badiou šiek tiek švelnina toną teigdamas, kad nors tikram universalistui „nebėra nei žydo, nei graiko; nebėra nei vyro, nei moters“, *faktiškai* ir žydai, ir graikai, ir vyrai, ir moterys egzistuoja. „Tai, jog kiekviena tiesos procedūra sunaikina skirtumus, iki begalybės išskleisdama grynai bendrus daugialypumus, neleidžia mums išleisti iš akių fakto, kad tam tikroje situacijoje (pavadinkime ją pasauliu) skirtumų esama. <...> Tačiau šios fiktyvios būtybės, šios nuomonės, papročiai, skirtumai yra tai, į ką yra nukreiptas universalumas, <...> galiausiai tai, kas turi būti peržengta, kad galėtų būti sukonstruojamas universalumas...“ (Badiou 2003: 98). Kitaip tariant, skirtumai yra randami, tačiau mes turėtume juos visiškai ignoruoti arba, kaip teigia Badiou, tapti indiferentiški skirtumams. Tačiau skirtumai gali būti pasitelkiami tam, kad kuo daugiau individų būtų galima suvienyti bendram tiesos įvykiui. Badiou cituoja šventąjį Paulių: „Būdamas nuo nieko nepriklausomas, aš pasidariau visų vergas, kad tik daugiau jų laimėčiau. Žydams buvau kaip žydas, kad laimėčiau žydus. Tiems, kurie laikosi įstatymo, tapau įstatymo tarnu, kad laimėčiau besilaikančius įstatymo, nors pats nesu jam pavaldus. Tiems, kurie neturi įstatymo, buvau kaip neturintis įstatymo, kad laimėčiau tuos, kurie neturi įstatymo... Visiems tapau viskuo, kad vienaip ar kitaip bent kai kuriuos išgelbėčiau“ (1 Kor 9, 19–22). Badiou teigia, jog šis tekstas išreiškia ne oportunistą, bet siekį patraukti paskirybes savo pusėn, kad vėliau jos pačios atsisakytų savo paskirimo dėl

tiesos universalumo. Kitaip tariant, Badiou propaguojamas universalizmas neišvengiamai implikuoja prievartą: skirtumų reikia atsisakyti tam, kad būtų galima dalyvauti suvienodinančioje tiesos įvykio procedūroje. „Paulius detalai pademonstruoja, kaip universali mintis, veikianti pasaulyje išplitusių skirtybių pagrindu (žydai, graikai, moterys, vyrai, vergai, laisvieji ir t. t.), *sukuria* Vienodumą ir Lygybę (nebėra nei žydų, nei graikų). Lygybės sukūrimas ir skirtumų atmetimas, vykstantis minties lygmenyje, yra materialūs universalumo ženklai“ (Badiou 2003: 109).

Tačiau akivaizdu, kad priešprieša tarp paskirumo ir universalumo nėra tik teorinė problema. Tiek Badiou knygoje *Metapolitika*, tiek po jos pasirodžiusiose Žižeko interpretacijose universalizmo siekis pateikiamas kaip kairiosios politikos programa. Badiou propaguojamas tiesos įvykis čia pasirodo kaip politinis įvykis, kurio paradigminiu pavyzdžiu tampa Spalio revoliucija! Badiou teigia, jog svarbiausias tokio politinio įvykio rezultatas yra kolektyvinio daugialypumo sukūrimas: „Įvykis yra politinis, jei jo medžiagą sudaro kolektyvas arba jei įvykį galima priskirti kolektyviniam daugialypumui. <...> Galime teigti, kad įvykis yra ontologiškai kolektyvinis tiek, kiek jis tampa įrankiu, virtualiai visus susumuojančiu. ‘Kolektyvinis’ reiškia tiesioginio universalizavimo galimybę. <...> Politinė mintis yra topologiškai kolektyvinė, tai reiškia, kad ji negali egzistuoti kitaip, kaip tik būdama bendra visiems“ (Badiou 2005: 141–142). Žižekas, advokataudamas Badiou siūlomai universalizmo doktrinai, ragina imtis „karingojo universalizmo“, o šventąjį Paulių palygina su tokiais univer-

salistais kaip Leninas ir Marxas: „Tikrieji universalistai yra ne tie, kurie skelbia globalią toleranciją skirtumams ir visa apimančią vienybę, bet tie, kurie angažuojasi aistringai kovai už savo tiesas. Teoriniai, religiniai ir politiniai pavyzdžiai būtų tokie: nuo šventojo Pauliaus, kurio besąlygiškas krikščioniškasis universalizmas <...> pavertė jį protoleninistiniu kovotoju, besigrumiančiu su įvairiausiais ‘nukrypimais’, iki Marxo, kurio klasių kovos samprata yra neišvengiama išvirkščioji jo teorijos universalizmo pusė“ (Žižek 2006: 198). Žižekas, kaip ir Badiou, imasi tos pačios „išvirkščiosios logikos“, pagal kurią kapitalizmo įsigalėjimas suplakamas su paskirų tapatybių suklestėjimu: „Ar mūsų misija šiandien nėra analogiška krikščioniškajai: sunaikinti globalią Kapitalo imperiją, tačiau ne įteisinant paskiras tapatybes, bet įteisinant naują universalumą?“ (Žižek 2006: 204–205).

Šis karingasis universalizmo siekis absoliučiai prieštarauja Deleuze'o ir Guattari kuriamai tapsmo mažuma sampratai. Tapsmas mažuma neturi nieko bendra su kovingu universalizmo siekiu, kuris pretenduoja būti teisingas „visiems ir kiekvienam“. Nors Deleuze'as ir Guattari taip pat gana mįslingai teigia, jog per tapsmą mažuma kiekvienas turėtų tapti tokiau(-a) kaip visi kiti, t. y. tapti bet kuo ir viskuo (*devenir tout le monde*), net ši tapsmo rūšis juda link autonomijos, o ne link beasmenio tiesos įvykio. Tiek Deleuze'as ir Guattari, tiek Badiou operuoja kolektyvinio daugialypumo sąvoka, tačiau pati daugialypumo samprata radikaliai skiriasi. Tapsmas mažuma gali būti palygintas su kokybiniais daugialypumais, kurių kiekvienas yra skirtingos rūšies. Badiou aptariamasis kolektyvinis daugialy-

pumas gali (prieš paties Badiou valią) būti palygintas su kiekybiniu daugialypumu, kuris yra homogeniškų vienetų suma. Šią priešpriešą taip pat galime palyginti su Bergsono aptarta erdvės (ekstensijos) ir trukmės opozicija. Badiou atveju visi skirtumai turi būti redukuoti į kiekybinius erdvės (ekstensijos) skirtumus: pavyzdžiui, Badiou aptartos vadinamosios kultūrinės paskirybės – „moterys, homoseksualai, neįgalieji, arabai“ – turėtų būti universalizuotos, t. y. transformuotos į homogeniškus proletariato elementus. Deleuze'as ir Guattari, priešingai, tyrinėja paskirybes, kurios išryškėja trukmėje ir kurios po tapsmo ar pokyčio metamorfozės gali pereiti į kitą rūšį. Pavyzdžiui, kas nors esantis apribotoje priespaudos situacijoje gali per molekulinio tapsmo procesą sukurti naujos rūšies paskirybę. Kaip teigia Deleuze'as ir Guattari, „tapmas mažuma kaip universali sąmonės figūra yra vadinamas autonomija. Revoliucionieriumi tampama ne vartojant mažąją kalbą kaip dialektą, ne kuriant regionus ir getus, bet veikiau vartojant daugybę mažumos elementų taip, kad juos jungiant ir suliejant išrandamas specifinis,

nenumatomas, autonomiškas tapsmas“ (Deleuze, Guattari 2004: 118). Kitaip tariant, Deleuze'ui ir Guattari tapmas mažuma įteisina paskirimą kaip universalią sąlygą; Badiou, priešingai, siekia ne universalumo, bet bendrybės, kuri gali būti pasiekta tik redukuojant ir suvienodinant paskirybes. Badiou karingasis universalizmas yra tik užmaskuota totalitarinio mąstymo forma – neatsitiktinai jo tekste vis minima Spalio revoliucija. Badiou mąstymą grindžia sunkiai maskuojamas pasidarygėjimas tikrove ir panieka tiems, kurie yra skirtingi. Alliezas taikliai patebėjo, kad Deleuze'o ir Guattari kuriamą mąstymą geriausiai apibrėžia sąvokos *kapitalizmas* ir *šizofrenija*, o Badiou mąstymą – sąvokos *kapitalizmas* ir *paranoja* (Alliez 2006: 156). Badiou karingo ir nepakantaus tono kontekste išryškėja Deleuze'o ir Guattari pagarba ir tolerancija paskirybėms, tiems, kurie vis dar yra nepripažinti, o kartais netgi neatpažinti politinėje erdvėje. Nors Deleuze'o ir Guattari kuriamą tapsmo mažuma koncepciją sunkiai galėtume vadinti politine teorija, jos universalumas leidžia teigti, kad Deleuze'as ir Guattari yra vieni svarbiausių šiuolaikinių filosofų.

LITERATŪRA

- Alliez, E. 2006. “Anti-Oedipus – Thirty Years On (Between Art and Politics)”. In: *Deleuze and the Social*. Eds. Martin Fuglsang and Bent Meier Sorensen. Edinburg: Edinburg University Press.
- Badiou, A. 2000. *The Clamour of Being*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Badiou, A. 2005. *Metapolitics*. London; New York: Verso.
- Badiou, A. 2003. *Saint Paul: The Foundations of Universalism*. Stanford: Stanford University Press.
- Deleuze, G. 1989. *Cinema 2: The Time-Image*. Trans. Hugh Tomlinson and Robert Galeta. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Deleuze, G.; Guattari, F. 1986. *Kafka: Toward a*

- Minor Literature*. Trans. Dana Polan. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Deleuze, G.; Guattari, F. 2004. *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. Trans. Brian Massumi. London; New York: Continuum.
- Deleuze, G.; Parnet, C. 2006. *Dialogues II*. Trans. Hugh Tomlinson and Barbara Habberjam. New York; London: Continuum.
- Thoburn, N. 2003. *Deleuze, Marx and Politics*. London; New York: Routledge.
- Žižek, S. 2004. *Organs Without Bodies: On Deleuze and Consequences*. New York; London: Routledge.
- Žižek, S. 2006. *The Universal Exception*. Eds. Rex Butler and Scott Stephens. London; New York: Continuum.

GILLES DELEUZE AND FELIX GUATTARI'S MICROPOLITICS IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY PHILOSOPHY

Audronė Žukauskaitė

S u m m a r y

The article discusses Deleuze and Guattari's concept of micropolitics in relation with the notions of minor literature and becoming-minoritarian. The concept of minor literature appears in Deleuze and Guattari's *Kafka: Toward a Minor Literature* and is defined by three characteristics: 1) the deterritorialization of language; 2) the connection of the individual to a political immediacy; 3) the collective assemblage of enunciation. The notion of minor literature is closely related with the notion of becoming-minoritarian developed in *A Thousand Plateaus*. Deleuze and Guattari claim that becoming-minoritarian is the universal figure of consciousness. In this sense, any kind of becoming is a revolutionary act, because it changes the political constellation of power and enables the repressed to reach an autonomous condi-

tion. The concept of becoming-minoritarian is introduced to the contemporary political context through the notion of minor politics, discussed by Nicholas Thoburn. Minor politics is seen not as a fetishization of marginal identity but rather as a possibility to legitimize the existence of those who lack any social identity. In this sense, the notions of becoming-minoritarian and minor politics are contrasted with Alain Badiou's claim to universality: the question is raised as to whether becoming-minoritarian should necessarily end in autonomy, as Deleuze and Guattari argue, or, by contrast, whether it should seek to universalize the minor and in this way raise the claim for universal justice.

Keywords: micropolitics, minor literature, becoming-minoritarian, the particular, universalism.

Įteikta 2008 11 04